

ISTORINIŲ ANALOGIJŲ VAIDMUO UŽSIENIO POLITIKOS PROCESĖ

DIANA JURGELEVIČIŪTĖ

Straipsnyje keliamas klausimas, kaip galima paaiškinti valstybės užsienio politiką analizuojant užsienio politikos veikėjų pasisakymuose naudojamą istorines analogijas ir su jomis susijusį užsienio politikos procesą. Teigiama, kad konvencinių požiūrių į istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese atstovai pernelyg siaurai apsibrėžia istorinės analogijos sampratą. Taip pat, kad besivadovaujantieji konvenciniais požiūriais, pirmenybę teikdami pozityvistų prielaidoms, jog istorija yra faktų rinkinys ir kalba nesvarbi arba aprašo tikrovę, apriboja galimybes tirti istorines analogijas. Straipsnyje formuluojamas naujas istorinių analogijų analizės modelis, apimantis taisyklių konstruktyvizmo ir kalbėjimo akto teorijos prielaidas bei dialoginės analizės metodą.

Išvadas

Jungtinių Amerikos Valstijų ir Rusijos aukščiausio lygio valstybės pareigūnai, 2007–2008 m. viešuose pasisakymuose apibūdindami dvišalius santykius, ėmė ypač dažnai daryti nuorodas į Šaltąjį ka-

Diana Jurgelevičiūtė – Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto jaunesnioji mokslo darbuotoja (el. paštas: diana.jurgeleviciute@tspmi.vu.lt).

© Diana Jurgelevičiūtė, 2011

Straipsnis įteiktas redakcijai 2011 m. kovo 12 d.

Straipsnis pasirašytas spaudai 2011 m. gegužės 18 d.

ra¹ – XX a. antroje pusėje egzistavusią priešpriešą tarp JAV ir Sovietų Sąjungos. Tokie palyginimai išpopuliarėjo diskusijose dėl JAV planų dislokuoti priešraketinės gynybos sistemą Rytų Europoje bei po Rusijos ir Gruzijos karinės konfrontacijos². Kalbėta apie savotišką Šaltojo karo atsinaujinimą arba kaip tik neigta galimybė ieškoti JAV ir Rusijos santykių panašumų su JAV ir Sovietų Sąjungos santykiais Šaltojo karo metu. Politikų nuorodos į Šaltąjį karą buvo labai detalios – nurodyti Šaltojo karo bruožai, apibūdinti veikėjai ir jų veiksmas, vardyti ir aiškinti Šaltojo karo metu vykę procesai. Visa tai – lyginta su JAV ir Rusijos santykiais.

Kai kurios tokios viešuose pasisakymuose daromos nuorodos į praeities įvykius ir veikėjus būna kartą kitą politikų pateikti pavyzdžiai. Kitos, mokslinėje literatūroje dažniausiai vadinamos istorinėmis analogijomis, nuolat kartojamos politikų, kalbančių apie dabarties ir praeities procesų panašumą arba samprotaujančių, jog, esant vienokių praeities ir dabarties procesų panašumų, jie panašūs ir kitais požymiais³. Taigi straipsnio pradžioje minėtas JAV ir Rusijos politikų nuorodas į Šaltąjį karą būtų galima laikyti istorinėmis analogijomis. Teorinis klausimas, ką reiškia politikų naudojamos istorinės analogijos ir kaip jas analizuoti, mokslinėje literatūroje jau buvo iškeltas, galima rasti bent kelis požiūrius į tai. Vieni pabrėžia instrumentinę istorinių analogijų funkciją ir teigia, kad istorinėmis analogijomis užsienio politikos sprendimų priėmėjai pasinaudoja tik pateisinti jau

¹ Didžioji raidė (Šaltasis karas) bus rašoma kalbant apie tarp JAV ir Sovietų Sąjungos XX a. antroje pusėje vykusią konfrontaciją, taip atsiribojant nuo abstrakčios šaltojo karo metaforos.

² Pavyzdžiui, U.S. Department of State, *Press Roundtable with Secretary of State Condoleezza Rice*, Moscow, Russia, May 15, 2007, <<http://moscow.usembassy.gov/transcript-51.html>>, 2010 12 11; Office of the Press Secretary, *President Bush Discusses Situation in Georgia*, Washington, DC, August 15, 2008, <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/08/20080815.html>>, 2010 12 11; Путин В., *Интервью журналу TIME*. 19 декабря 2007 г., <http://archive.kremlin.ru/appears/2007/12/19/1607_tyre63379_154772.shtml>, 2010 12 04; Администрация Президента РФ (Д. Медведев), *Выступление на встрече с представителями политических, парламентских и общественных кругов Германии*. Берлин, 5 июня 2008, <<http://kremlin.ru/transcripts/320>>, 2010 12 05.

³ Apie sąvoką *analogija* plačiau žr. – Bendorienė A. ir kt. (sud.), *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma littera, 2003, p. 45.

priimtus sprendimus⁴. Antro požiūrio atstovai mato kognityvią istorinių analogijų funkciją ir mano, kad jomis pasinaudojama bandant suprasti tarptautinėje arenoje vykstančius procesus ir sprendžiant, kokią užsienio politiką reikėtų vykdyti⁵. Trečią požiūrį galima pavadinti integruotu – jo atstovai aiškina, kad istorinės analogijos politikams pirmiausia padeda priimti sprendimus, o paskui ir juos pateisinti⁶. Galiausiai egzistuoja požiūris, kad istorinių analogijų funkcija yra konstitutyvi. Jo atstovai teigia, kad istorinės analogijos padeda politikams apsibrėžti užsienio politikos kontekstą, nacionalinę tapatybę bei interesus ir tik tada pasufleruoja, kaip tų interesų siekti⁷. Straips-

⁴ Jervis R., „Political Decision Making: Recent Contributions“, *Political Psychology*, no 2 (2), 1980, p. 93–94; Taylor A. J., Rourke J. T., „Historical Analogies in the Congressional Foreign Policy Process“, *Journal of Politics* 57, 1995, p. 460–468; Brändström A., Bynander F., Hart P., „Governing by Looking Back: Historical Analogies and Crisis Management“, *Public Administration* 82 (1), 2004, p. 191–210.

⁵ May E. R., *Lessons of the Past: The Use and Misuse of History in American Foreign Policy*, New York: Oxford University Press, 1973; Jervis R., *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton: Princeton University Press, 1976; Fry M., „Introduction“, Fry M. (ed.), *History, the White House and the Kremlin*, London & New York: Pinter Publishers, 1991, p. 1–19; Neustadt R. E., May E. R., *Thinking in Time: The Uses of History for Decision Makers*, Free Press, 1996; Houghton D. P., „The Role of Analogical Reasoning in Novel Foreign-Policy Situations“, *British Journal of Political Science* 26, 1996, p. 523–55; Breuning M., „The Role of Analogies and Abstract Reasoning in Decision-Making: Evidence from the Debate Over Truman’s Proposal for Development Assistance“, *International Studies Quarterly* 47, 2003, p. 229–245.

⁶ Vertzberger Y. Y. I., *The World in Their Minds. Information Processing, Cognition, and Perception in Foreign Policy Decisionmaking*, Stanford: Stanford University Press, 1990; Khong Y. F., *Analogies at War*, Princeton: Princeton University Press, 1992; Record J., *Making War, Thinking History. Munich, Vietnam, and Presidential Uses of Force from Korea to Kosovo*, Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 2002, p. 3; Meierhenrich J., „Analogies at War“, *Journal of Conflict and Security Law* 11 (1), 2006, p. 1–40.

⁷ Fierke K. M., „Multiple Identities, Interfacing Games: The Social Construction of Western Action in Bosnia“, *European Journal of International Relations* 2 (4), 1996, p. 467–497; Fierke K. M., „The Liberation of Kosovo: Emotion and the Ritual Re-enactment of War“, *Focaal: European Journal of Anthropology* 39, 2002 b, p. 93–116; Fierke K. M., „Links Across The Abyss: Language and Logic in International Relations“, *International Studies Quarterly* 46 (3), 2002 a, p. 349; Hemmer Ch., *Which Lessons Matter? American Foreign Policy Decision Making in the Middle East, 1979–1987*, State University of New York Press, 2000; Clunan A. L., *The Social Construction of Russia’s Resurgence. Aspirations, Identity, and Security Interests*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2009.

nyje teigiama, kad čia trumpai pristatytų istorinių analogijų tyrimų, kurie apibendrintai bus vadinami konvenciniais, prielaidos nustato ribotas istorinių analogijų tyrimo galimybes. Konvencinių aiškinimų ribotumas kyla dėl keleto priežasčių: požiūrio į istorinių analogijų naudojimo praktikas, pozityvistinėmis prielaidomis besiremiančio istorijos ir kalbos vaidmens ir jų analizės aiškinimo.

Straipsnyje keliamas klausimas, kaip galima paaiškinti valstybės užsienio politiką analizuojant tos politikos veikėjų pasisakymuose naudojamas istorines analogijas ir su jomis susijusį užsienio politikos procesą? Straipsnio tikslas – sukonstruoti istorinių analogijų analizės modelį, kuris leistų paaiškinti istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese. Siekiant išsikelto tikslo, reikia atlikti tris uždavinius. *Pirma*, apibrėžti, kokį vaidmenį istorinės analogijos atlieka formuojant užsienio politiką. *Antra*, paaiškinti, kokį vaidmenį istorinės analogijos atlieka vykdant tą politiką. Užsienio politikos etapai išskiriami siekiant parodyti istorinių analogijų vaidmenį atitinkamai formuojant konkrečios valstybės užsienio politiką ir konstruojant tos politikos kontekstą. *Trečias* uždavinys yra metodologinis – parodyti, kaip analizuoti politikų naudojamas istorines analogijas ir jomis besiremiančius užsienio politikos sprendimus. Istorinių analogijų analizės modelis formuluojamas remiantis taisyklių konstruktyvizmo, kalbėjimo akto teorijos ir dialoginės analizės metodo prielaidomis. Taisyklių konstruktyvizmo atstovų požiūris nuo kitų konstruktyvistų požiūrių skiriasi dėmesiu kalbos analizei ir taisyklėms. Remdamiesi kalbėjimo akto teorija, jie į kalbą žiūri kaip į tam tikrą veiksmą, o užsienio politikos kontekstą mato kaip sudarytą iš taisyklių, apribojančių ir įgalinančių veikėjų elgesį. Šiame tyrime taisyklių konstruktyvizmo prielaidos leidžia atsakyti į teorinį klausimą, kaip istorinės analogijos prisideda prie taisyklių įtvirtinimo ir konstravimo. Dialoginės analizės metodu galima empiriškai nustatyti, kaip istorinės analogijos įtvirtina esamas arba konstruoja naujas taisykles.

Straipsnį sudaro trys skyriai. Pirmame pristatomi konvenciniai požiūriai į istorines analogijas ir šių požiūrių aiškinimų ribos. Antra-

me skyriuje pateikiamos naujos istorinių analogijų tyrimo prielaidos ir modelis, o trečiame aiškinama istorinių analogijų tyrimo metodologija.

1. Požiūriai į istorines analogijas ir jų ribos

Pagal istorinėms analogijoms priskiriamą vaidmenį užsienio politikos procese galima išskirti keturis požiūrius, aiškinančius, kodėl ir kaip politikai naudoja istorines analogijas. Pirmas požiūris – instrumentinis. Robertas Jervisas, Andrew Tayloras, Johnas T. Rourkas, Annika Brändström, Fredrikas Bynanderis ir Paulas 't Hartas pažymėjo, kad istorines analogijas politikai gali naudoti tik tam, kad politiniams oponentams ar visuomenei pagrįstų jau priimtus sprendimus ir gautų jiems pritarimą⁸. Pasak Arthuro M. Schlesingerio, istorija laikoma įvairių pavyzdžių šaltiniu, iš jo pasirenkamas tinkamiausias pateisinti priimtą sprendimą⁹. Tokiu atveju istorinių analogijų tyrimas yra nesvarbus, nes neleidžia paaiškinti užsienio politikos sprendimų.

Antruoju požiūriu istorinių analogijų funkcija yra kognityvi. Ernestas R. May, R. Jervisas, Michaelas Fry, Richardas Neustadtas, Marijke Breuning, Davidas P. Houghtonas teigė, kad politikai istorija pasinaudoja norėdami suprasti užsienio politikos problemas ir priimti sprendimus¹⁰. Pasak R. Jervis, praeities įvykiai politikams leidžia atrasti „pavyzdžius ir priežastinius ryšius, kurie padėtų suprasti pasaulį“¹¹. Todėl analizuojant politiką naudojamas istorines analogijas galima paaiškinti, kodėl priimami konkretūs užsienio politikos sprendimai.

Trečias požiūris bus vadinamas integruotu, nes apima prieš tai minėtų požiūrių argumentus. Jeffrey Recordas ir Jensas Meierhenri-

⁸ Jervis, 1980, p. 93–94; Taylor, Rourke, p. 460–468; Brändström, Bynander, 't Hart, p. 191–210. Plačiau – Khong, p. 8.

⁹ Schlesinger A. M., Jr. Review of 'Lessons' of the Past: The Use and Misuse of History in American Foreign Policy, by Ernest R. May, *The Journal of American History* 61 (2), 1974, p. 444.

¹⁰ May, Jervis, 1976, p. 217–287; Fry, p. 1–19; Neustadt, May; Houghton; Breuning.

¹¹ Jervis, 1976, p. 217.

chas išskyrė atvejus, kai politikai pasinaudoja analogijomis siekdami turėti daugiau informacijos, ir atvejus, kai jie nori mobilizuoti visuomenės paramą padarytiems sprendimams¹². Yuen Foong Khongas ir Yaacovas Y. I. Vertzbergeris darė prielaidą, kad istorinės analogijos visų pirma atlieka kognityvią funkciją, tačiau neatmetė galimybės, kad vėliau jos gali būti panaudotos pateisinti užsienio politikos sprendimus ir įtikinti jų reikalingumu¹³. Todėl šiuo atveju istorinių analogijų tyrimas leidžia paaiškinti užsienio politikos procesą.

Kognityviojo ir integruoto požiūrių į istorines analogijas šalininkai remiasi kognityvinės psichologijos ir racionalistinių tarptautinių santykių aiškinimų prielaidomis. Ketvirtuoju požiūriu, besiremiančiu konstruktyvizmo prielaidomis, istorinių analogijų funkcija yra konstitutyvi. Besivadovaujantieji šiuo požiūriu kritikuoja teigiančius, kad politikų naudojamos istorinės analogijos padeda įgyvendinti nacionalinius interesus, nurodymos problemų sprendimus ar juos pagrįsdamos. Christopheris Hemmeris ir Anne L. Clunan teigė, kad istorinės analogijos visų pirma padeda apibrėžti veikėjų tapatybę ir interesus, o tik paskui pasuferuoja, kaip tų interesų siekti¹⁴. Į konstitutyvų istorinių analogijų vaidmenį, taip pat vieno veikėjo naudojamų istorinių analogijų ir kito veikėjo veiksmų ryšį pažvelgė ir Karin M. Fierke¹⁵. Taigi šiuo atveju istorinių analogijų naudojimo praktikų analizė tyrėjui padeda suprasti, kaip priimami užsienio politikos sprendimai.

Pristatytų požiūrių į istorines analogijas, kurie apibendrintai bus vadinami konvenciniais, aiškinimų ribos kyla dėl šių požiūrių atstovų istorinių analogijų naudojimo praktikų, istorijos ir kalbos analizės supratimo. Atsižvelgiant į tai galima išskirti keturis konvencinių požiūrių šalininkų ignoruojamus aspektus tiriant istorines analogijas.

¹² Record; Meierhenrich.

¹³ Khong; Vertzberger.

¹⁴ Hemmer Ch., „Historical Analogies and the Definition of Interests: The Iranian Hostage Crisis and Ronald Reagan’s Policy Toward the Hostages in Lebanon“, *Political Psychology* 20, 1999, p. 269; Clunan.

¹⁵ Fierke, 1996, p. 467–497; Fierke, 2002 b, p. 93–116; Fierke, 2002 a, p. 349.

Pirma, konvencinių požiūrių šalininkai neturi teorinio paaiškinimo, kaip politikai naudojami istorinėmis analogijomis parodydami skirtumus tarp dabarties ir praeities situacijos. Besivadovaujantieji konvenciniu požiūriu (išskyrus Y. Vertzbergerio pristatytą „priešingų analogijų“ tipą¹⁶) domisi tik tais atvejais, kai politikai istorines analogijas naudoja dabarties ir praeities situacijų panašumams aiškinti. Todėl konvencinių požiūrių atstovų lieka neįvertinta istorinių analogijų naudojimo praktika, kai praeities procesui priskiriami bruožai „atmetami“ iš dabarties situacijos. Pavyzdžiui, straipsnio įvade minėtą Šaltojo karo istorinę analogiją JAV ir Rusijos politikai kaip tik naudojo tiek kalbėdami apie Šaltojo karo ir esamų JAV ir Rusijos santykių panašumus, tiek apie skirtumus.

Antra, dalis konvencinių požiūrių atstovų neskiria dėmesio pasekmėms, kurias sukelia politikų naudojamos istorinės analogijos, neatsižvelgdami į tai, kiek teisingai politikai jomis naudojasi. Kognityviojo požiūriu į istorines analogijas šalininkai pažymi, kad politikų istorijos žinios nėra išsamios ir jomis pasinaudojama ne visada teisingai. Todėl tyrėjams svarbu, ar užsienio politikos sprendimų priėmėjai teisingai naudoja istorines analogijas. Tokį klausimą galima laikyti logiška pozityvistinio požiūrio, kai istorija suvokiama kaip savaime egzistuojantis faktų apie praeitį rinkinys, padariniu¹⁷. Remiamasi prielaida, jog „esama vienos tarptautinės istorijos ir ji ‘pasako mums’, ‘moko mus’, ‘at-skleidžia mums’ tam tikras amžinas tiesas apie politiką suverenių valstybių pasaulyje“¹⁸. Iš čia kyla siekis išsiaiškinti, ar istorija naudojama teisingai: tai, kas tyrėjo laikoma istoriniu faktu ar pamoka, lyginama

¹⁶ Šis tipas rėmėsi pozityvizmo prielaidomis apie istoriją ir kalbą, jo funkcijos nebuvo aiškinamos detalčiau – Vertzberger, p. 317–319.

¹⁷ Apie istorijos disciplinoje išskiriamas pozityvistų ir postpozityvistų arba atitinkamai „tradicinių istorikų“ ir „kritinių istoriografų“ prielaidas, kuriomis remiasi tarptautinių santykių mokslininkai, žr. – Isacoff J. B., „Pragmatism, History and International Relations“, Bauer H., Brighi E. (eds.), *Pragmatism in International Relations*, London and New York: Routledge, 2009, p. 67–70.

¹⁸ Reus-Smit C., „Reading History Through Constructivist Eyes“, *Millennium* 37 (2), 2008, p. 401.

su tuo, kaip juos supranta politikai. „Neteisingas“ istorinės analogijos naudojimas suprantamas kaip netinkamų istorinių pavyzdžių dabarties įvykiams aiškinti pasirinkimas. Arba neteisingas istorinių įvykių interpretavimas, padarant neteisingas išvadas, ko būtų galima pasimokyti iš praeities. Darytina išvada, kad kognityviajam požiūriui į istorines analogijas būdingiausias klausimas, ar politikai teisingai naudoja istorines analogijas, nustumia į šalį kitą klausimą – kokias pasekmes užsienio politikos procese sukelia istorinės analogijos, neatsižvelgiant į tai, teisingai ar neteisingai jas naudoja politikai. Tokia klausimo formuluotė svarbi, norint paaiškinti užsienio politikos procesą ir istorinių analogijų vaidmenį jame. Pavyzdžiui, keliant klausimą, ar politikai teisingai naudojo istorinę Šaltojo karo analogiją (ar teisingai aiškino Šaltąjį karą, ar Šaltojo karo analogija tinkama JAV ir Rusijos santykiams apibūdinti), būtų nukreiptas dėmesys nuo to, kokias vis dėlto pasekmes sukėlė politikų naudojama istorinė analogija. Besivadovaujantiems instrumentiniu požiūriu apskritai neįdomu, kokių padarinių turi istorinių analogijų naudojimas, nes jų tyrimas neleidžia paaiškinti užsienio politikos proceso.

Trečia, dalis konvencinių požiūrių atstovų neatsako į klausimą, kaip, naudojantis istorinėmis analogijomis, konstruojama socialinė tikrovė. Konvencinių požiūrių į istorines analogijas šalininkai pirmenybę teikia pozityvizmo prielaidoms apie kalbą. Iš viso galima apibūdinti tris kalbos sampratas: kalbos kaip nesvarbaus veiksnio (instrumentiniu požiūriu), kalbos kaip aprašančios tikrovę (kognityvuoju ir integruotu požiūriu) ir kalbos kaip konstruojančios tikrovę (konsitutyvuoju požiūriu)¹⁹. Požiūriai, matantys instrumentinę istorinių analogijų funkciją, užsienio politiką aiškina analizuodami galios ar ekonominius veiksmus, saugumo interesus, vertybines nuostatas ir pan. Kognityvuoju ir integruotu požiūriu kalbos vaidmuo yra svar-

¹⁹ Pozityvistų ir konstruktyvistų požiūrių į kalbą atskyrimu rėmėsi K. M. Fierke. Ji pažymėjo, kad kalba buvo svarbi vienai pozityvizmo kryptčiai – loginiam pozityvizmui. Apie kalbą kaip aprašančią tikrovę ir kalbą kaip reguliuojamą taisyklių – žr. Fierke, 2002 a, p. 331–332, 337.

bus, nes kalbos analizė atskleidžia užsienio politikos veikėjų tikslus ir priimamų sprendimų motyvus, leidžia nustatyti priežastinius ryšius tarp to, ką politikai sako, ir to, kokius priima sprendimus. Tačiau kalba neatspindi pasaulio veidrodžio principu, t. y. neaprašo praeities ir dabarties procesų, apie kuriuos pasakojama istorinėse analogijose. Istorinės analogijos nėra politikų priimamų sprendimų priežastis, o konstruoja tikrovę – praeities įvykių ir esamos užsienio politikos reikšmes. Kalbos kaip nesvarbios arba kaip aprašančios tikrovę traktavimas neleidžia įvertinti šios konstitutyviosios istorinių analogijų funkcijos. Pavyzdžiui, žiūrint į Šaltojo karo istorinę analogiją kaip aprašančią tikrovę (praeities ar dabarties įvykius) ir tuos aprašymus vertinant pagal teisingumo kriterijus, nebūtų atsižvelgta į Šaltojo karo istorinės analogijos konstitutyvųjį vaidmenį apibrėžiant praeities ir dabarties procesų sampratą. Ši kritika negalioja tik konstitutyviajam požiūriui į istorines analogijas.

Ketvirta, nė vienas konvencinio požiūrio atstovas neparodo, kaip, remiantis istorinėmis analogijomis ir kitų veikėjų reakcija į jas, įtvirtinamos esamos arba keičiamos naujomis tarptautinės politikos taisyklės, apibrėžiančios veikėjų santykius. Besivadovaujantieji konvenciniais požiūriais daugiausia domėjosi veikėjų, naudojančių istorines analogijas, individualia argumentacija ir sprendimo priėmimo motyvais. Jie neaiškino istorinę analogiją naudojusią veikėjų ir veikėjų, kurių atžvilgiu buvo taikoma istorinė analogija, sąveikos ir jos socialinių pasekmių. Pavyzdžiui, žiūrint į Šaltojo karo istorinės analogijos naudojimo praktikas atskirai JAV ir Rusijos politikų pasisakymuose nebūtų paaiškinta, kaip bendros JAV ir Rusijos praktikos, besiremiančios Šaltojo karo istorine analogija, įtvirtino arba keitė naujomis jų santykius apibrėžiančias užsienio politikos konteksto taisykles. Galima išskirti nebent K. M. Fierke tyrimus, priskiriamus konstitutyviajam požiūriui į istorines analogijas. Juose siekiama atkreipti dėmesį į užsienio politikos santykį su kontekstu, kuriame ji vykdoma, tačiau paaiškinama tik tarptautinės arenos veikėjų reakcija į vienas kito veiksmus. Todėl galima teigti, kad istorinių analogijų vaidmens užsienio politikos procese aiškinimo ribas būtų galima išplėsti pa-

žvelgus ne į šių analogijų naudojimą, o į to rezultata – socialines pasekmes, kurias gali sukelti istorinių analogijų naudojimas. Tam reikia atsakyti į klausimą, kaip, remiantis istorinėmis analogijomis ir kitų veikėjų reakcija į jas, įtvirtinamos arba keičiamos naujomis užsienio politikos konteksto taisyklės. Taip pat verta kelti klausimą, kaip veikėjų sąveika, apibrėžta istorinės analogijos, dera su iki jai atsirandant šių veikėjų santykius apibrėžusiomis taisyklėmis. Šis aspektas svarbus, nes klausimas apie pokytį – ką laikyti pokyčiu, struktūros ar individo lygmeniu jis prasideda, kaip jį nustatyti – yra svarbus teoriniuose tarptautinių santykių svarstymuose²⁰.

Taigi oponuojant instrumentinio, kognityviojo ir integruoto požiūrių atstovų sampratoms apie istorijos ir kalbos vaidmenį užsienio politikos procese ir teigiant, kad reikėtų išplėsti konstitutyviojo požiūriu besiremiančių tyrimų ribas, kitame skyriuje formuluojamos naujos istorinių analogijų analizės prielaidos ir modelis.

2. Istorinių analogijų tyrimo prielaidos ir modelis

Šiame skyriuje, remiantis taisyklių konstruktyvizmo požiūriu²¹, apibrėžiamos naujos istorinių analogijų tyrimo prielaidos ir formuluojamas konvenciniams požiūriams į istorines analogijas alternatyvus istorinių analogijų analizės modelis. Nuo kitų konstruktyvizmo atstovų požiūrių taisyklių konstruktyvizmas skiriasi dėmesiu kalbos analizei ir taisyklėms. Jis leidžia parodyti istorinių analogijų, kaip specifinės argumentavimo rūšies, vaidmenį ir kada bei kaip šios analogijos prisideda prie taisyklių, apibrėžiančių tarptautinės arenos veikėjų sąveiką, konstravimo.

²⁰ Pavyzdžiui, tyrimų apžvalgą pateikia – Holsti K. J., *The Problem of Change in International Relations Theory*. CIR Working Paper, no 26, Centre of International Relations (CIR), Vancouver, Canada. December 1998.

²¹ Taisyklių konstruktyvizmas siejamas su konstruktyvizmo tarptautiniuose santykiuose pradininkais N. Onufu ir F. Kratochvilu bei Majamio tarptautinių santykių grupe – Kubálková V., „Introduction“, Kubálková V., *Foreign Policy in a Constructed World*, New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, p. 5.

2.1. Taisyklių konstruktyvizmas

Taisyklių konstruktyvizmo požiūriu materialu tikrovė ir procesai joje įgyja tam tikras reikšmes konkrečioje socialinių taisyklių struktūroje. Reikšmės nėra objektyvios, tikros ar vienintelės, jos turi ribas (negali būti sukurta bet kokia reikšmė) ir negali būti subjektyviai nustatytos. Reikšmės yra konstruojamos veikėjų sąveikos metu, todėl yra intersubjektyvios. Kaip pažymėjo K. M. Fierke, „[g]alima bandyti daugiau ar mažiau sąmoningai primesti vieną reikšmių rinkinį arba vienas pasekmes, o ne kitas, tačiau vis tiek galutinis rezultatas kyla iš sąveikos proceso“²².

Socialinės taisyklės aiškinamos remiantis Ludwigo Wittgensteino kalbinių žaidimų metafora. Požiūris į kalbą kaip aprašančią tikrovę priešpriešinamas požiūriui, kad kalbos vartojimas yra reguliuojamas taisyklių. „Kalbos vartojimas yra kaip ėjimų darymas žaidime. Reikšmės struktūra ir sąveika priklauso nuo taisyklių, kurios bendros ir kitiems.“²³ Žaidimą galima suprasti kaip tarpusavyje susijusius veiksmus, reguliuojamus bendrai pripažįstamų taisyklių. Veiksmams priskiriamas kalbėjimas ir kiti neverbaliniai veiksmai, kuriems suteikiama reikšmė per kalbą. Aiškinant kalbos vaidmenį, remiamasi kalbėjimo akto teorija, kuri nurodo dvi kalbos funkcijas: aprašymo ir atlikimo, t. y. „[ž]monės vartoja žodžius veiksmams aprašyti, ir jie gali vartoti žodžius ir tik žodžius atlikti veiksmams“²⁴. Taisyklės nurodo, kas yra veikėjai, konstruoja jų tapatybę ir interesus, apibrėžia konkrečios sąveikos tikslus, kokius veiksmus veikėjai gali atlikti. Todėl veikėjo elgesį galima suprasti ne bandant atrasti, ką ir kaip jis mąsto, o kaip taisyklės įgalina ir apriboja jo elgesį. Pavyzdžiui, šachmatų žaidėjo veiksmus galima suprasti mokant šachmatų taisykles.

Veikėjai ir jų elgesys ne tik yra apibrėžiami taisyklių, bet ir patys veikėjai kuria taisykles. Pasak N. Onufo, kalba ir taisyklės nega-

²² Fierke, 2002 a, p. 350.

²³ Ten pat p. 337.

²⁴ Onuf N., *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Columbia: University of South Carolina Press., 1989, p. 82.

li būti atskirtos, per jas veikėjai ir struktūros konstruoja vieni kitus. N. Onufas vietoje struktūros siūlo vartoti socialinės tvarkos (angl. *social arrangement*)²⁵ sąvoką, kuri rodytų, kad socialinės taisyklės ir institucijos yra veikėjų sąveikos ir susitarimo rezultatas. Socialinės tvarkos konstravimas vyksta veikėjams atliekant kalbėjimo aktus. Kai kalbėjimo aktai kartojasi ir veikėjai sutaria dėl jų teisingumo, šie aktai tampa taisyklėmis. Tarpusavyje susijusios taisyklės gali būti įtvirtintos stabiliose, bet ne pastoviose institucijose²⁶.

Toliau, remiantis taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis, aiškinamas istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikos procese.

2.2. Istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikos procese

Istorinių analogijų vaidmuo aiškinamas užsienio politikos formavimo ir vykdymo etapuose. Užsienio politikos etapai išskiriami siekiant parodyti istorinių analogijų vaidmenį formuluojant konkrečios valstybės užsienio politiką ir formuojant tos politikos kontekstą, kuriame vyksta tarpvalstybiniai santykiai. Pirmiausia aiškinamas istorinių analogijų vaidmuo užsienio politikos formavimo procese. Tam, remiantis taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis, apibrėžiamos istorijos ir kalbos sampratos, analizės principai ir istorinių analogijų naudojimo praktikos.

Taisyklių konstruktyvizmo prielaidos, susijusios su istorija ir jos analize, remiasi postpozityvistinės tradicijos požiūriu į istoriją – kad neįmanoma atrasti objektyvią tiesą, atitinkančią tai, kas vyko praeityje, „negali būti tik vieno objektyviai tikro naratyvo, kuris atspindi

²⁵ Onuf N., „Constructivism: A User's Manual“, Kubálková V., Onuf N. G., Kowert P. (eds.), *International Relations in a Constructed World*, New York: M. E. Sharpe, 1998, p. 63.

²⁶ Kubálková V., „A Constructivist Primer“, Kubálková V., *Foreign Policy in a Constructed World*, New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, p. 62; Duffy G., Frederking B., „Changing the Rules: A Speech Act Analysis of the End of the Cold War“, *International Studies Quarterly* 53 (2), June 2009, p. 327; Onuf, 1998, p. 59–61.

dabartį ir praeitį veidrodžio principu²⁷. N. Vaughan-Williamsas teigė, kad tarptautiniuose santykiuose reikėtų daugiau dėmesio skirti „istorijos problemai“, kuri suprantama kaip „negalėjimas gauti šimtu procentų teisingos istorijos interpretacijos“ ir traktuoti ją ne kaip problemą, kurią reikėtų išspręsti, o kaip neišvengiamą duotybę²⁸. Tyrėjui, analizuojančiam užsienio politikos veikėjų naudojamas istorines analogijas, turėtų būti svarbus „suvokiamas panašumas“ tarp praeities ir dabarties, o ne „objektyviai patikrinamas“ panašumas²⁹, taip pat – suvokiamas, o ne objektyviai patikrinamas skirtumas. Todėl galima teigti, kad, politikams remiantis istorija, istorinės analogijos užsienio politikos formavimo procese atlieka kognityviają funkciją – padeda užsienio politikos veikėjams suprasti tikrovę vadovaujantis intersubjektyviai pripažintomis taisyklėmis. Remdamiesi praeities procesui būdingų taisyklių sistema užsienio politikos veikėjai įvertina aplinką, kurioje veikia, savo ir kitų veikėjų statusą ir veiksmus. Pavyzdžiui, politikai JAV veiksmus Afganistane (po 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristinių atakų) lygindami su Vietnamo karui priskiriamomis taisyklėmis apsibrėžė, su kokia problema susidūrė, kokie veikėjai su ja susiję ir kokie jų galimi veiksmi. Šis požiūris nuo kognityviojo požiūrio į istorines analogijas skiriasi tuo, kad istorija nėra laikoma faktų apie praeitį rinkiniu, kuris gali būti vertinamas pagal teisingumo kriterijus. Remiantis taisyklių konstruktyvizmu aiškinamasi, kaip veikėjai supranta praeities ir dabarties procesus.

Taisyklių konstruktyvizmo požiūris į kalbą ir kalbos analizę remiasi prielaida, kad „tiek materialaus, tiek socialinio pasaulio *reikšmė* ir mūsų sąveikos jame yra sukonstruotos kalboje“³⁰. Todėl politikai,

²⁷ Isacoff J. B., „On the Historical Imagination of International Relations: The Case for a ‘Deweyan Reconstruction’“, *Millennium* 34 (3), 2002, p. 604.

²⁸ Vaughan-Williams N., „International Relations and the ‘Problem of History’“, *Millennium* 34, no 1, 2005, p. 117–118.

²⁹ Goldsmith B. E., *Imitation in International Relations Observational Learning, Analogies and Foreign Policy in Russia and Ukraine*, Palgrave Macmillan, 2005, p. 37.

³⁰ Fierke K. M., „Critical Methodology and Constructivism“, Fierke K. M., Jorgensen K. E., *Constructing International Relations: The Next Generation*, New York: M. E. Sharpe, 2001, p. 118.

naudodami istorines analogijas, konstruoja tikrovę – tai, kas prisimename apie praeitį ir kas laikoma dabartimi. Nuo reikšmių sistemos priklauso, kokie politikų veiksmai yra leidžiami ir kokie apribojami. Taigi antra istorinių analogijų funkcija yra konstitutyvioji. Situacijai, kurioje politikai naudoja istorinę analogiją, suteikiamos su konkrečia praeitimi siejamos reikšmės arba šios reikšmės atmetamos, jei dabarties ir praeities procesai laikomi skirtingais. Remiantis istorine analogija pateikiama užsienio politikos konteksto interpretacija, kas yra veikėjai ir ko jie siekia. Pavyzdžiui, Persijos įlankos konflikto metu JAV naudojo Saddamo Husseino palyginimą su Adolfu Hitleriu, o JAV buvo pristatytos kaip kovotojos su agresoriumi, už laisvę ir pan. Taip pateisintas karinio atsako prieš S. Husseiną panaudojimas. Nuo integruoto požiūrio į istorines analogijas šis skiriasi tuo, jog vertinamas ne priežastinis, o konstitutyvusis istorinių analogijų ir užsienio politikos ryšys. Dar vienas konstitutyviosios istorinių analogijų funkcijos aspektas – reikšmių apie praeitį, kas ir kaip prisimename, – konstravimas. Tačiau šis aspektas artimesnis istorijos politikos, o ne istorinių analogijų tyrimams³¹. Pažymėtina, kad, tiriant istorines analogijas, turėtų būti analizuojami vieši užsienio politikos veikėjų pasisakymai, prieinami visuomenei tuo metu, kai jie buvo išsakyti (parašyti). Nevieši pasisakymai (pvz., paviešinti istoriniai archyvai) nelaikomi svarbiais, nes neprideda prie socialinės tikrovės, kurioje vyko paviešinti įvykiai, konstravimo.

Apsibrėžus istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos formavime, galima toliau aiškintis, koks istorinių analogijų vaidmuo vykdant užsienio politiką. Remiantis taisyklių konstruktyvizmo prielaidomis galima teigti, kad istorinės analogijos ne tik padeda jas naudojančioms veikėjams susivokti, kokioje situacijoje jie atsidūrė, kokie jų interesai ir kokius sprendimus turėtų priimti, bet ir informuoja kitus veikėjus apie savo požiūrį į procesus tarptautinėje arenoje. Is-

³¹ Lopata R., „Istorijos politika ir politikos istorizavimas“, *Politologija* 4 (52), 2008, p. 89–90.

torinėmis analogijomis kaip kalbėjimo aktais (pvz., tvirtinimai, kad Šaltasis karas reiškė nulinės sumos žaidimą dvipolėje tarptautinėje sistemoje) ir su jomis susijusiais kalbėjimo aktais (pvz., nurodymas nesikišti į įtakos zoną kitiems veikėjams, kai įtakos zonos taisyklė siejama su Šaltuoju karu) užsienio politikos veikėjai gali įtvirtinti esamas arba konstruoti naujas užsienio politikos konteksto taisykles. Rėmimasis istorinėmis analogijomis gali būti susijęs su naujų dabarties taisyklių *kūrimu* naudojantis istorinėmis analogijomis ir į dabartinį kontekstą įtraukiant su konkrečia praeitimi siejamas taisykles (čia ir toliau – žr. 1 lentelę). Dabarties taisyklės *atkurti* galima dviem atvejais: kai, pasitelkus istorines analogijas, inicijuojamos praeities taisyklės nesusilaukia pritarimo ir esamos taisyklės išlieka nepakitusios; kai istorinė analogija naudojama skirtumams tarp dabarties ir praeities procesų parodyti įtvirtinant esamas taisykles. Praeities procesų taisyklių *atkūrimas* reiškia pasinaudojimą konvenciniais praeities įvykio aiškinimais. Praeities procesų taisyklių *kūrimas* (arba perrinterpretavimas) vyksta tuomet, kai konstruojamos naujos praeities įvykių interpretacijos, aiškinant, kas ir kaip įvyko, vertinant praeities proceso dalyvius ir jų veiksmus.

1 lentelė. *Praeities ir dabarties procesų taisyklių sąveikos tipai*

		Dabarties taisyklės	
		Atkuriamos	Kuriamos
Praeities taisyklės	Atkuriamos	1. Dabarties taisyklės <i>įtvirtinamos</i> atmetus praeities taisykles	2. Dabarties taisyklės <i>pakeičiamos</i> praeities taisyklėmis
	Kuriamos	3. Dabarties taisyklės <i>įtvirtinamos</i> atmetus pakeistas praeities taisykles	4. <i>Pakeičiamos</i> dabarties ir praeities taisyklės

Taigi galima skirti keturis praeities ir dabarties taisyklių sąveikos tipus. Atkuriant dabarties taisykles, nesvarbu, ar praeities taisyklės atkuriamos, ar kuriamos naujos, kalbėjimo aktai bus reguliuojami

esamų taisyklių (1 lentelė, 1-as ir 3-ias punktai). Veikėjai rinksis istorines analogijas arba jas vertins pagal tai, kiek jos atitinka esamą užsienio politiką ir ją reguliuojantį taisyklių rinkinį. Dabarties taisykles keičiant praeities taisyklėmis, nesvarbu, ar praeities taisyklės atkuriamos, ar kuriamos naujos, kalbėjimo aktai gali atlikti taisyklių kūrimo vaidmenį (1 lentelė, 2-as ir 4-as punktai). Remiantis istorinėmis analogijomis į dabartį perkeliama praeities taisyklės užsienio politikos veikėjams tarsi leidžia pakartoti praityje sužaistą žaidimą: numanant, koks žaidimas žaidžiamas, planuoti veiksmus „turint“ informaciją apie oponento ketinimus ir galimybes veikti – kaip žaidžiant kortomis, kai žinoma, koks žaidimas žaidžiamas ir kokias kortas turi oponentas. Pagrindinis istorinių analogijų vaidmens užsienio politikoje tyrimo uždavinys – nustatyti, kokios taisyklės, apibrėžiančios esamą tarptautinės arenos veikėjų sąveiką, yra (at)kuriamos. Žinant taisykles, kurių laikosi arba kurias kuria veikėjas, galima paaiškinti užsienio politiką. Nuo konstitutyviojo požiūrio į istorines analogijas šis skiriasi tuo, kad vertinama ne tik veikėjų sąveika, bet ir jos socialinės pasekmės – ryšys su taisyklėmis ir socialine tvarka.

Galiausiai, remiantis taisyklių konstruktyvizmo požiūriu, galima išskirti tris istorinės analogijos sampratos aspektus. *Pirma*, istorinės analogijos turėtų būti suprantamos ne kaip panašumas, o kaip dabarties ir praeities procesų palyginimas – panašumų ir skirtumų įvertinimas. Jei lyginamos situacijos veikėjams atrodo panašios, einamoji politika apibūdinama remiantis su praeities procesais siejamomis reikšmėmis. Jei veikėjai mato neatitikimą – iš einamosios politikos apibūdinimo atmetamos reikšmės, siejamos su praeities procesais. Taip atsiskleidžia istorinių analogijų kognityvioji funkcija. Abiem atvejais naudodami istorines analogijas politikai kažką pasako apie socialinę tikrovę, o jas analizuodami tyrėjai gali geriau suprasti užsienio politikos procesą. *Antra*, istorines analogijas galima suprasti ne tiesiog kaip praeities ir dabarties palyginimą, o kaip praeities įvykių metu galiojusių ir dabar galiojančių taisyklių palyginimą. Taip atsiskleidžia istorinių analogijų konstitutyvioji funkcija. *Trečia*, is-

torinės analogijos gali būti naudojamos kaip taisyklių reguliuojami kalbėjimo aktai arba taisyklės galintys kurti kalbėjimo aktai. Šio proceso įvertinimas tyrėjui leidžia nustatyti istorinių analogijų vaidmenį konstruojant užsienio politikos konteksto taisykles. Kada istorinėmis analogijomis paremti kalbėjimo aktai tampa taisyklėmis ir kaip tai nustatyti, aiškinama kitame skyriuje.

3. Istorinių analogijų tyrimo metodologija

Atsižvelgiant į istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese, toliau formuluojamas jų analizės modelis. Istorinėms analogijoms analizuoti taikoma N. Onufo socialinės tikrovės tyrimo strategija ir G. Duffy'io bei B. Frederkingo tarptautiniams santykiams tirti taikytas dialoginės analizės metodas.

Norintiems suvokti socialinę tikrovę, N. Onufas siūlė analizuoti taisykles: „Jei pradėdame nuo taisyklių, galime judėti bet kuria kryptimi – link veikėjų ir pasirinkimų, kuriuos padaryti galimybę jiems suteikia taisyklės, arba link socialinių tvarkų, kurios kyla iš pasirinkimų, kuriuos visą laiką daro veikėjai.“³² Užtuot aiškinusis, kaip socialinė tvarka apriboja ir įgalina veikėjų veiksmus arba veikėjai kuria socialinę tvarką, žiūrima į veikimą: socialinės tvarkos – veikėjams ir veikėjų – socialinei tvarkai. Nustačius veikėjų sąveiką apibrėžiančias taisykles, galima sužinoti veikėjų tapatybę, interesus, šiems veikėjams leistinus veiksmus ir užsienio politikos kontekstą.

N. Onufas išskyrė tris socialinių taisyklių tipus³³. *Aprašančiomis* taisyklėmis veikėjai perduoda žinias kitiems veikėjams apie savo santykį su pasauliu (pvz., tarptautinė teisė, galios balansas). *Nurodančios* taisyklės pasako, ką kitas veikėjas turėtų padaryti (tai gali būti jėgos panaudojimas, branduolinė atgrasa, prekybos sankcijos). *Įpareigojančios* taisyklės reiškia pažadą elgtis tam tikru būdu (pvz.,

³² Onuf, 1998, p. 63.

³³ Onuf, 1989, p. 87–94; Onuf, 1998, p. 67.

sutartys, tarptautinė prekyba)³⁴. Tarpusavyje susijusios taisyklės gali būti įtvirtintos stabiliose, bet ne pastoviose institucijose.

Taisyklėms analizuoti pasitelkiama kalbėjimo akto teorija. Johanas Searle'as skyrė penkias kalbėjimo aktų rūšis, iš jų svarbiausiomis (nes jos kuria taisykles) N. Onufas laikė tris: tvirtinimus, nurodymus ir įsipareigojimus³⁵. Kaip aiškino N. Onufas, *tvirtinimai* išreiškia kalbėtojo įsitikinimus ir norą, kad klausytojas jiems pritartų. Tokio tipo kalbėjimo aktai dažni kalbose ir oficialiuose pareiškimuose, pagrindiniai vartojami veiksmožodžiai – teigti, tvirtinti, pranešti, apibūdinti, priskirti, nesutikti. *Nurodymai* reiškia kalbėtojo norą, kad klausytojas pasielgtų tam tikru būdu. Dažniausiai vartojami veiksmožodžiai – prašyti, nurodyti, reikalauti, leisti, įspėti. *Įsipareigojimai* – kalbėtojo ketinimas atlikti kokį nors veiksma, buvimas įsipareigojusiam išdėstytam veiksmų planui, pavyzdžiui, tarptautinės sutartys. Vartojami veiksmožodžiai – pažadėti, pasiūlyti. Analizuojant kalbą aiškinamasi, ne kokias interpretacijas pateikia veikėjai, o kokios taisyklės reguliuoja jų elgesį arba jo yra kuriamos. Pažymėtina, kad taisyklių konstruktyvizmas neverbalinius veiksmus analizuoja kaip kalbėjimo aktus³⁶. Tokie veiksmai kaip raketų dislokavimai laikomi „neverbaliniais, fiziniais veiksmais, kurie perduoda reikšmę kitiems pasitelkdamis bendrai pripažįstamas socialines taisykles“³⁷. Pavyzdžiui, veikėjai gali išsakyti grasinimą kitai valstybei ko nors reikalaudami ir gali nieko nesakydami prie jos sienų dislokuoti savo karinę ginkluotę.

Kalbėdami, taigi naudodami istorines analogijas, veikėjai nurodo, kokių taisyklių laikosi (kokį žaidimą žaidžia), ir vertina, kokiomis

³⁴ Duffy, Frederking, 2009, p. 330.

³⁵ Kitos dvi J. Searle'o išskirtos kategorijos – atsiprašymai ir deklaracijos. Onuf, 1989, p. 87–94. Taip pat apie kalbėjimo aktus – Duffy, Frederking, 2009, p. 328.

³⁶ Dėl to susiduriama su tam tikra sąvokų apibrėžimo dviprasmybe, tačiau jos nėra išvengta ir anglų kalboje, kur neverbaliniai veiksmai siejami su *speech act* – Duffy G., Frederking B. K., Tucker S., „Language Games: Dialogical Analysis of INF Negotiations“, *International Studies Quarterly* 42, issue 2, June 1998, p. 272; Frederking B., „Constructing Post-Cold War Collective Security“, *American Political Science Review* 97 (3), 2003, p. 367; Duffy, Frederking, p. 2.

³⁷ Duffy, Frederking, p. 326.

taisyklėmis vadovaujasi kiti veikėjai. Be to, pats kalbėjimas arba istorinių analogijų naudojimas yra reguliuojamas taisyklių (yra kaipėjimas žaidime). Pavyzdžiui, esant sąveikai, kuri apibūdinama kaip draugystė, jos dalyviai neįžeidinės vienas kito, nebent tai būtų priimtinas konkrečioje sąveikoje veiksmas. Todėl, veikėjams tiesiogiai nesakant, kokiomis taisyklėmis jie vadovaujasi tarptautinėje arenoje, jų praktikų analizė atskleidžia, kokių taisyklių jie laikosi. Kaip teigė N. Onufas, „[v]isi būdai, kuriais žmonės reaguoja į taisykles, keičia jas ar atsisako jų – gali būti vadinami praktikomis. Net kai nežinome, ką sako taisyklė, dažnai galime nuspėti, apie ką ji yra, žiūrėdami į žmonių praktikas“³⁸.

Ar kalbėjimo aktai taps taisyklėmis, priklauso nuo to, ar veikėjai sutars tarpusavyje, t. y. pripažins kalbėjimo aktus kaip pagrįstus³⁹. Veikėjai reaguoja į vieni kitų kalbėjimo aktus pritardami arba pradėdami atitinkamai elgtis, o kalbėjimo akto konstruojama reikšmių sistema tampa dominuojanti. Toks sutarimas, pavyzdžiui, galėtų būti NATO tvirtinimas, kad Rusija yra strateginė NATO partnerė, Rusijos pritarimas šiam tvirtinimui ir su juo susijusiems įsipareigojimams bei tolesnio NATO ir Rusijos bendradarbiavimo plėtojimas remiantis šia aprašančia taisykle. Taigi taisyklės susiformuoja vykstant veikėjų sąveikai ir skiriasi nuo interpretacijų, kurios gali atsirasti iš skirtingų individų skirtingų sampratų. Jei tvirtinimo ar nurodymo kalbėjimo aktai nesulaukia pritarimo, kalbėjimo akto autoriaus ketinimai sukelti socialines pasekmes (gauti pritarimą savo tvirtinimams ar pasiekti, kad kiti vykdytų jiems duotus nurodymus) nėra efektyvūs. Jei klausytojai nepritaria kalbėtojo įsipareigojimams, šis gali įgyvendinti pažadą nejausdamas atsakomybės kitiems, tačiau tai nesukelia socialinių pasekmių (neįpareigoja kitų veikėjų). Nauji kalbėjimo aktai, neatitinkantys esamų taisyklių, nekeičia veikėjų sąveikos principų, kol taisyklės, apibrėžiančios veikėjų sąveiką, lieka tos pačios.

³⁸ Onuf, 1998, p. 59.

³⁹ Duffy, Frederking, p. 328–329; Onuf, 1989, p. 83–84.

Kad veikėjai savo kalbėjimo aktais pasiektų tarpusavio sutarimą ir įtvirtintų taisyklės, reikia, kad jie norėtų pasiekti šį sutarimą. Tai aiškinama J. Habermaso komunikacinio racionalumo samprata. Komunikaciniu požiūriu racionalus veiksmas yra tas, kuris remiasi pagrįstumo (angl. *validity*) teiginiais ir taisyklėmis tam, kad jį teisingai suprastų stebintieji veiksmą⁴⁰. Kiekvienas kalbėjimo aktas netiesiogiai perduoda tris pagrįstumo teiginius: tiesos, tinkamumo ir nuoširdumo (2 lentelė). Veikėjai, vertindami kitų veikėjų kalbėjimo aktus, vertina būtent netiesioginius kalbėjimo aktų pagrįstumo teiginius. Jiems pritariant arba ne, atitinkamai įtvirtinamos arba ne taisyklės.

2 lentelė. *Kalbėjimo aktų pagrįstumo teiginiai*⁴¹

Kalbėjimo aktas Pagrįstumo teiginys	Tvirtinimas	Nurodymas	Įsipareigojimas
Tiesos	X yra tiesa	Tu turi padaryti X	Aš turiu padaryti X
Tinkamumo	Mano tvirtinimas apie X yra tinkamas	Mano nurodymas tau padaryti X yra tinkamas	Mano įsipareigojimas padaryti X yra tinkamas
Nuoširdumo	Aš tikiu, kad X yra tiesa	Aš noriu, kad tu padarytum X	Aš noriu padaryti X

Atsižvelgiant į tai, kaip taisyklių konstruktyvizmas aiškina taisyklių ir kalbėjimo aktų veikimą bei socialinės tvarkos ir veikėjų santykį, buvo sudarytas istorinių analogijų analizės modelis (3 lentelė). Remiantis šiuo modeliu, istorinių analogijų analizės pjūvius reikėtų suprasti taip:

⁴⁰ Frederking, p. 366; Duffy, Frederking, p. 328.

⁴¹ Pagal Frederking, p. 366; Duffy, Frederking, p. 329.

1. *Tvirtinimo* kalbėjimo aktais tarptautinės arenos veikėjai apibrėžia praeities ir dabarties procesų taisykles:

1.1. Nusako praeities proceso taisykles, jo metu vykusios sąveikos tikslą, dalyvavusius veikėjus, jų tapatybę ir interesus. Jei veikėjai remiasi konvencine istorinio įvykio samprata, istorinė analogija atskleidžia su praeities procesu siejamų taisyklių rinkinį. Jei formuluojamas naujas istorinio įvykio aiškinimas, istorinės analogijos, naudojamos užsienio politikos veikėjų pasisakymuose, kuria naujas su praeities procesu siejamas taisykles.

3 lentelė. *Istorinių analogijų analizės modelis*

Socialinė tvarka	Konkretaus praeities ar dabarties įvykio institucijos		
↕			
Taisyklės	Aprašančios	Nurodančios	Įpareigojančios
Kalbėjimo aktai	Tvirtinimas, ką reiškia praeities ir dabarties įvykis	Remiantis praeities arba dabarties įvykiu, pateikiami nurodymai kitiems veikėjams	Remiantis praeities arba dabarties įvykiu, prisiimami įsipareigojimai
↕			
Veikėjai ir jų veikimo ribos	Kas yra veikėjai? Kokie jie yra ir ko nori? Kokius veiksmus jie gali atlikti?	Kokių veiksmų tikimasi iš kitų veikėjų?	Kokių veiksmų tikimasi asmeniškai įsipareigojus kažką atlikti?

1.2. Nusako dabarties proceso taisykles, veikėjus, jų tapatybę bei interesus. Jei veikėjams atrodo, kad praeities ir dabarties įvykiai panašūs, galima nustatyti, kokias praeities taisykles jie bando perkelti į dabartį. Jei veikėjai nemato panašumo tarp praeities ir dabarties, galima nustatyti, kokios praeities taisyklės, veikėjai ir jų bruožai nelaukiami aktualiais dabar.

2. *Nurodymų* kalbėjimo aktai atskleidžia, ko tarptautinės arenos „A“ veikėjas, vadovaudamasis istorine analogija, tikisi iš tarptautinės arenos „B“ veikėjo. Pavyzdžiui, ką „B“ veikėjas turėtų daryti arba ko nedaryti, norėdamas išvengti neigiamų ar susilaukti teigiamų „A“ veikėjo veiksmų savo atžvilgiu.
 - 2.1. Jei „A“ veikėjas mano, kad praeitis ir dabartis yra panašios, nurodymai „B“ veikėjui bus paremti su praeities įvykiu siejamomis taisyklėmis. Pavyzdžiui, iš dabarties apibrėžimo, paremto Šaltojo karo istorine analogija, kai Šaltasis karas suprantamas kaip pasidalijimas įtakos zonomis, kiltų nurodymas „B“ veikėjui nesikišti į „A“ veikėjo įtakos zoną.
 - 2.2. Jei „A“ veikėjas mato skirtumų tarp praeities ir dabarties procesų, galima nustatyti, kokių nurodymų „A“ veikėjas neduos „B“ veikėjui. Ir kokių nurodymų duos, remdamasis su dabarties procesu siejamomis taisyklėmis. Tokiu atveju prieš tai minėtame pavyzdyje nurodytas reikalavimas nesikišti į įtakos zoną bus mažai tikėtinas.
3. „A“ veikėjo *įsipareigojimai* atskleidžia, kokių įsipareigojimų, vadovaudamasis istorine analogija, jis ims „B“ veikėjo atžvilgiu.
 - 3.1. Jei „A“ veikėjas mato panašumą tarp praeities ir dabarties, jo įsipareigojimais „B“ veikėjui remsis su praeities įvykiu siejamomis taisyklėmis. Pavyzdžiui, vadovaujantis Šaltojo karo taisykle būtų įsipareigota gerbti kito įtakos zoną.
 - 3.2. Jei konkreti praeitis ir dabartis skiriasi, galima konstatuoti, kokių įsipareigojimų, besiremiančių praeities taisyklėmis, „A“ veikėjas neprisiims „B“ veikėjo atžvilgiu ir kokių įsipareigojimų, besiremiančių su dabarties procesais siejamomis taisyklėmis, prisiims. Pavyzdžiui, atmetęs Šaltojo karo įtakos zonų taisyklę, įsipareigotų daugiašaliam bendradarbiavimui.

Taigi užsienio politikos procesą pažinti įmanoma analizuojant istorines analogijas ir jomis paremtas praktikas. Konkrečių taisyklių egzistavimas reiškia, kad reikšmių kontekstas yra palankus jas ati-

tinkantiems sprendimams ir procesams ir nepalankus – kitokiems. Siekiant išsiaiškinti istorinių analogijų – kaip kalbėjimo aktų ir taisyklių – „veikimo“ principus, šiame straipsnyje siūloma pasitelkti dialoginę analizę. Tai interpretacinis metodas, susidedantis iš keturių etapų, tačiau analizuojant istorines analogijas svarbiausi yra pirmi trys⁴².

Taigi, *pirma*, nustatomas kontekstas – taisyklių rinkinys, sudarantis socialinę tvarką. Kaip teigia B. Frederkingas, šis iš taisyklių sudarytas kontekstas yra mokslininko įrodinėjama teorija, o dialoginė analizė – metodologinė priemonė, skirta pateikti „empirinius įrodymus, kad šios taisyklės egzistuoja“⁴³. B. Frederkingo išskirti keturi socialinės tvarkos tipai buvo gauti apibendrinus tarptautinių santykių mokslininkų teorijas. Taip apibrėžęs socialinę tvarką B. Frederkingas kalbą traktuoja kaip nepriklausomą nuo socialinės tikrovės ir tai tampa panašu į pozityvistinius tyrimus, kai pateikiamas situacijos apibrėžimas ir ieškoma jį patvirtinančių įrodymų. Taip pat, pradėdamas nuo socialinės tvarkos taisyklių nustatymo, B. Frederkingas prieštarauja N. Onufo požiūriui, kad tyrimas turėtų prasidėti nuo kalbėjimo aktų ir taisyklių, kurie yra kaip tarpininkas, per kurį socialinė tvarka ir veikėjai konstruoja vieni kitus, analizės.

Šiame straipsnyje siūloma laikytis kitokių konteksto nustatymo principų. Reikia analizuoti užsienio politikos veikėjų naudojamas istorines analogijas ir taip nustatyti, kaip patys veikėjai, kurių veiksmus norima paaiškinti, apibrėžia praeities ir dabarties socialines tvarkas. Atsakymus į šiuos klausimus galima atrasti tvirtinimo kalbėjimo aktuose ir aprašančiose taisyklėse. Pažymėtina, kad tuo atveju, kai veikėjai, pasitelkę istorinę analogiją, dabartį ir praeitį supriešina, nu-

⁴² Ketvirtas dialoginės analizės etapas – argumento analizė. Ji padeda nustatyti praktinius paaiškinimus, slypinčius už veikėjų išsakytų argumentų – žr. Frederking, p. 369–370. Jei norima nustatyti socialinės tvarkos kalbėjimo aktus ir taisykles, pakanka atlikti tris pirmus dialoginės analizės žingsnius – žr. Duffy, Frederking, p. 331–332. Analizuojant istorines analogijas kaip tik ir siekiama nustatyti socialinės tvarkos kalbėjimo aktus ir taisykles.

⁴³ Frederking, p. 369.

statyti, kaip suprantama dabarties socialinė tvarka, yra paprasčiau. Jei istorinė analogija naudojama dabarties ir praeities panašumui konstatuoti, o remiantis vien kalbomis, kuriose buvo naudojama istorinė analogija, nustatyti dabarties taisyklių (tų, kurios keičiamos praeities taisyklėmis) sampratą sunku, tyrimą reikėtų plėsti įtraukiant prieš istorinės analogijos vartojimą veikėjų atliktų kalbėjimo aktų analizę. Konteksto – socialinės tvarkos tipų – nustatymas leidžia vertinti, kokios socialinės tvarkos tipų užsienio politikos veikėjai bando įtvirtinti kalbėjimo aktais, susijusiais su istorine analogija. Bet prieš tai reikia atlikti likusius dialoginės analizės žingsnius.

Antras dialoginės analizės etapas – kalbėjimo aktų analizė. Kalbėjimo aktai atsirenkami pagal du kriterijus. *Pirma*, tai turi būti vieši verbaliniai ir neverbaliniai veiksmai. *Antra*, kalbėjimo aktai turi būti tiesiogiai arba netiesiogiai susiję su istorine analogija. Verbalinių veiksmų analizė reiškia istorinės analogijos ir su ja susijusių kalbėjimo aktų užsienio politikos veikėjų pasisakymuose nustatymą. Neverbalinių veiksmų analizė reiškia veiksmų, kuriuos veikėjai atlieka įtvirtindami vienas ar kitas taisykles, nustatymą (pagal 3-ios lentelės dalį apie *kalbėjimo aktus*). Užsienio politikos veikėjų naudojamos istorinės analogijos apibrėžia sąveiką su kitais tarptautinės arenos veikėjais. Todėl svarbu nustatyti ir jų kalbėjimo aktus – kaip jie reaguoja į jų atžvilgiu taikomas istorines analogijas. Nuo šios sąveikos – reakcijų į vienas kito pareiškimus ir veiksmus – priklauso galimybės įtvirtinti taisykles.

Trečias dialoginės analizės etapas yra pragmatinė analizė – kalbėjimo aktų netiesioginių teiginių nustatymas⁴⁴. Netiesioginiai teiginiai nustatomi interpretuojant veikėjų kalbėjimo aktus ir kontekstą (su juo susijusias reikšmes), kuriame buvo atlikti kalbėjimo aktai. Netiesioginiai teiginiai taip pat išskaidomi į tris pagrįstumo teiginius (žr. 2 lentelę). Netiesioginių teiginių ir pagrįstumo teiginių analizė

⁴⁴ Netiesioginiai teiginiai yra penkių tipų, plačiau žr. – Duffy, Frederking, p. 331; Frederking, p. 369.

leidžia nustatyti, kokios taisyklės įtvirtinamos užsienio politikos veikėjų viešuose pasisakymuose (pagal 3 lentelės dalį apie *taisykles*). Tai savo ruožtu leidžia įvertinti, kaip apibrėžiami veikėjų tapatybės ir interesai, jų sąveikos tikslas ir principai (pagal 3 lentelės dalį apie *veikėjus ir veikimo ribas*) bei taisyklių santykis su institucionalizuotomis taisyklėmis (pagal 3 lentelės dalį apie *socialinę tvarką*). Galiausiai, nustatyti kalbėjimo aktai ir taisyklės vertinami pagal tai, kokį socialinės tvarkos tipą jie atitinka. T. y. ieškoma atsakymo į klausimus, ar *dabarties taisyklės pakeičiamos praeities taisyklėmis* ir ar *dabarties taisyklės įtvirtinamos atmetus praeities taisykles* (pagal 1 lentelės 1-ą ir 2-ą punktus). Tiesioginiai atsakymai gali būti nustatyti tvirtinimo kalbėjimo aktuose ir aprašančiose taisyklėse: tai nuorodos į konkrečias praeities arba dabarties socialinės tvarkos taisykles. Netiesioginius atsakymus galima rasti nurodymo ir įsipareigojimo kalbėjimo aktuose bei taisyklėse, kai politikai duoda nurodymus ir prisiima įsipareigojimus vadovaudamiesi praeities arba dabarties socialinės tvarkos taisyklėmis.

Kaip kalbėjimo aktai tampa taisyklėmis, apibrėžiančiomis veikėjų sąveiką, jau buvo aiškinta. Jei veikėjai nepritaria vienas kito kalbėjimo aktams, kyla klausimas, kokio pobūdžio nesutarimų gali būti tarp veikėjų. Galimų nesutarimų ir skirtingų požiūrių į taisykles bei socialinę tvarką tipus išskyrė B. Frederkingas⁴⁵. *Pirma*, veikėjai gali sutarti dėl socialinės tvarkos, kurioje vyksta jų sąveika, tipo, tačiau nesutarti dėl to, kaip reikėtų interpretuoti kai kurias šios socialinės tvarkos taisykles. *Antra*, veikėjai gali sutarti dėl socialinės tvarkos, kurioje vyksta jų sąveika, tačiau nesutarti, ar konkrečios taisyklės priklauso šiai socialinei tvarkai, ar ne. *Trečia*, veikėjai gali nesutarti dėl to, kokioje socialinėje tvarkoje vyksta jų sąveika. Ši klasifikacija pakankamai universali ir gali būti naudojama vertinant tarptautinės arenos veikėjų nesutarimus dėl istorinės analogijos ir ja paremtos užsienio politikos.

⁴⁵ Frederking, p. 372–373.

Apibendrinant istorinių analogijų tyrimo metodologiją pažymėtina, kad, atliekant pirmą dialoginės analizės žingsnį – konteksto nustatymą, – įvertinama kognityvioji ir konstitutyvioji istorinės analogijos funkcijos. Atliekant antrą ir trečią dialoginės analizės žingsnius – kalbėjimo aktų analizę ir pragmatinę analizę, – nustatoma, kaip istorinės analogijos konstruoja užsienio politikos kontekstą.

Išvados

Straipsnyje keliamas klausimas, kaip galima paaiškinti valstybės užsienio politiką analizuojant tos politikos veikėjų pasisakymuose naudojamas istorines analogijas ir su jomis susijusį užsienio politikos procesą. Toks klausimas mokslinėje literatūroje jau buvo keltas. Tačiau, apibendrinus konvencinių požiūrių į istorines analogijas atsakymus, išryškėjo konvencinių požiūrių argumentacijos ribos. Jos susijusios su pernelyg siaura istorinių analogijų naudojimo praktikų samprata, dominuojančiomis pozityvistų prielaidomis, kad istorija – faktų rinkinys, o kalba aprašo tikrovę. Nustatyti tokie besivadovaujančių konvenciniu požiūriu ignoruojami aspektai: kaip politikai naudoja istorines analogijas, parodydami skirtumus tarp dabarties ir praeities situacijos; kokias pasekmes sukelia politikų naudojamos istorinės analogijos, neatsižvelgiant į tai, kiek teisingai jie jomis naudojami; kaip konstruojama socialinė tikrovė (praeities ir dabarties procesų sampratos) politikams naudojant istorines analogijas; kaip veikėjai, naudodami istorines analogijas, įtvirtina arba keičia naujomis užsienio politikos konteksto taisykles. Iš paminėtų aspektų pirmo ir ketvirto nepaiso visi keturių konvencinių požiūrių atstovai, antro – instrumentinio ir kognityviojo, trečio – instrumentinio, kognityviojo ir integruoto požiūrių.

Todėl šio straipsnio tikslas buvo sukonstruoti istorinių analogijų analizės modelį, kuris leistų paaiškinti istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikoje. Straipsnyje oponuojama instrumentinio, kognityviojo ir integruoto požiūrių istorijos ir kalbos vaidmens užsienio po-

litikos procese sampratomis ir teigiama, kad reikėtų išplėsti konstitutyviojo požiūrio ribas. Naujas požiūris leidžia paaiškinti, kaip politikai naudoja istorines analogijas parodydami skirtumus tarp dabarties ir praeities procesų, kokias pasekmes sukelia politikų naudojamos istorinės analogijos, kaip, jas pasitelkus, konstruojamos praeities ir dabarties sampratos ir kaip, naudojantis istorinėmis analogijomis ir jomis besiremiančia užsienio politika, konstruojamos veikėjų santykius apibrėžiančios taisyklės.

Straipsnyje pristatytos istorinių analogijų analizės prielaidos ir modelis pagrįsti taisyklių konstruktyvizmo požiūriu, kalbėjimo akto teorija ir dialoginės analizės metodu. Teigiama, kad, norint suprasti istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos formavimo procese, reikia pažvelgti į istoriją kaip į intersubjektyvų sutarimą dėl to, kas laikoma istoriniais faktais, ir kalbą, kaip reguliuojamą taisyklių socialinėje tikrovėje. Tai leidžia suprasti dvi istorinių analogijų funkcijas užsienio politikos formavime – kognityviają ir konstitutyviają. Kognityvioji funkcija reiškia, kad istorinės analogijos užsienio politikos veikėjams padeda suprasti užsienio politikos problemas ir savo vietą bei vaidmenį tarptautinėje arenoje taikant intersubjektyviai pripažintą taisyklę, apibūdinančią praeitį ir dabartį bei praeities santykį su dabartimi. Konstitutyvioji funkcija reiškia, kad istorinės analogijos apibrėžia praeities įvykio taisyklę – kas ir kaip vyko, bei dabarties taisyklę – kas ir kaip vyksta ar turėtų vykti. Taigi, remiantis istorine analogija, pateikiama užsienio politikos konteksto, kas yra veikėjai ir ko jie siekia, interpretacija. Ar ši interpretacija ištvirtins tarptautinės arenos veikėjų santykiuose, priklauso nuo veikėjų, naudojančių istorinę analogiją, ir veikėjų, kurių atžvilgiu taikoma istorinė analogija, tarpusavio sąveikos – jų vykdomos užsienio politikos.

Vadinasi, užsienio politikos procese istorinės analogijos atlieka iš taisyklių sudaryto konteksto, apibrėžiančio tarptautinės arenos veikėjų sąveiką, konstravimo funkciją. Norint paaiškinti istorinių analogijų vaidmenį užsienio politikos procese, reikia nustatyti, kokios taisyklės, apibrėžiančios tarptautinės arenos veikėjų sąveiką, buvo

(at)kurtos naudojant istorines analogijas. Užsienio politikos konteksto konstravimas yra bendras veikėjų, kurie remiasi istorinėmis analogijomis vykdydami užsienio politiką, ir veikėjų, kurių atžvilgiu taikomos istorinės analogijos ar jomis paremta užsienio politika, sąveikos procesas.

Taigi atsakymas į tyrimo klausimą, kaip galima paaiškinti valstybės užsienio politiką analizuojant užsienio politikos veikėjų pasisakymuose naudojamas istorines analogijas ir su jomis susijusį užsienio politikos procesą, būtų toks: tai galima padaryti nustatius, kokios taisyklės, apibrėžiančios tarptautinės arenos veikėjų sąveiką, buvo konstruojamos pasitelkus istorines analogijas. Šiame straipsnyje pristatytas istorinių analogijų analizės modelis kaip tik ir leidžia atlikti nuoseklų taisyklių įtvirtinimo ir konstravimo tyrimą.

LITERATŪRA

Bendorienė A. ir kt. (sud.), *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius: Alma littera, 2003.

Brändström A., Bynander F., 't Hart P., „Governing by Looking Back: Historical Analogies and Crisis Management“, *Public Administration* 82 (1), 2004, p. 191–210.

Breuning M., „The Role of Analogies and Abstract Reasoning in Decision-Making: Evidence from the Debate Over Truman's Proposal for Development Assistance“, *International Studies Quarterly* 47, 2003, p. 229–245.

Clunan A. L., *The Social Construction of Russia's Resurgence. Aspirations, Identity, and Security Interests*, Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 2009.

Duffy G., Frederking B., „Changing the Rules: A Speech Act Analysis of the End of the Cold War“, *International Studies Quarterly* 53 (2), June 2009, p. 325–347.

Duffy G., Frederking B. K., Tucker S., „Language Games: Dialogical Analysis of INF Negotiations“, *International Studies Quarterly* 42, issue 2, June 1998, p. 271–293.

Fierke K. M., „Critical Methodology and Constructivism“, Fierke K. M., Jorgensen K. E., *Constructing International Relations: The Next Generation*, New York: M. E. Sharpe, 2001, p. 115–134.

Fierke K. M., „Links Across the Abyss: Language and Logic in International Relations“, *International Studies Quarterly* 46 (3), 2002 a, p. 331–354.

Fierke K. M., „Multiple Identities, Interfacing Games: The Social Construction of Western Action in Bosnia“, *European Journal of International Relations* 2 (4), 1996, p. 467–497.

Fierke K. M., „The Liberation of Kosovo: Emotion and the Ritual Re-enactment of War“, *Focaal: European Journal of Anthropology* 39, 2002 b, p. 93–116.

Frederking B., „Constructing Post-Cold War Collective Security“, *American Political Science Review* 97 (3), 2003, p. 363–378.

Fry M., „Introduction“, Fry M. (ed.), *History, the White House and the Kremlin*, London & New York: Pinter Publishers, 1991, p. 1–19.

Goldsmith B. E., *Imitation in International Relations Observational Learning, Analogies and Foreign Policy in Russia and Ukraine*, Palgrave Macmillan, 2005.

Hemmer Ch., „Historical Analogies and the Definition of Interests: The Iranian Hostage Crisis and Ronald Reagan’s Policy Toward the Hostages in Lebanon“, *Political Psychology* 20, 1999, p. 267–289.

Hemmer Ch., *Which Lessons Matter? American Foreign Policy Decision Making in the Middle East, 1979–1987*, State University of New York Press, 2000.

Holsti K. J., *The Problem of Change in International Relations Theory*. CIR Working Paper, no 26, Centre of International Relations (CIR), Vancouver, Canada. December 1998.

Houghton D. P., „The Role of Analogical Reasoning in Novel Foreign-Policy Situations“, *British Journal of Political Science* 26, 1996, p. 523–552.

Isacoff J. B., „On the Historical Imagination of International Relations: The Case for a ‘Deweyan Reconstruction’“, *Millennium* 31 (3), 2002, p. 603–626.

Isacoff J. B., „Pragmatism, History and International Relations“, Bauer H., Brighi E. (eds.), *Pragmatism in International Relations*, Routledge: London and New York, 2009, p. 65–81.

Jervis R., *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton: Princeton University Press, 1976.

Jervis R., „Political Decision Making: Recent Contributions“, *Political Psychology* 2 (2), 1980, p. 86–101.

Khong Y. F., *Analogies at War*, Princeton University Press, 1992.

Kubáľková V., „A Constructivist Primer“, Kubáľková V., *Foreign Policy in a Constructed World*, New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, p. 56–76.

Kubáľková V., „Introduction“, Kubáľková V., *Foreign Policy in a Constructed World*, New York: M. E. Sharpe, Inc., 2001, p. 3–11.

Lopata R., „Istorijos politika ir politikos istorizavimas“, *Politologija* 4 (52), 2008, p. 87–103.

May E. R., *Lessons of the Past: The Use and Misuse of History in American Foreign Policy*, New York: Oxford University Press, 1973.

Meierhenrich J., „Analogies at War“, *Journal of Conflict and Security Law*, 11 (1), 2006, p. 1–40.

Neustadt R. E., May E. R., *Thinking in Time: The Uses of History for Decision Makers*, Free Press, 1996.

Office of the Press Secretary, *President Bush Discusses Situation in Georgia*. Washington, DC, August 15, 2008, <<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/08/20080815.html>>, 2010 12 11.

Onuf N., „Constructivism: A User's Manual“, Kubálková V., Onuf N. G., Kowert P. (eds.), *International Relations in a Constructed World*, New York: M. E. Sharpe, 1998, p. 58–78.

Onuf N., *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Columbia: University of South Carolina Press, 1989.

Record J., *Making War, Thinking History. Munich, Vietnam, and Presidential Uses of Force from Korea to Kosovo*, Annapolis, Maryland: Naval Institute Press, 2002.

Reus-Smit C., „Reading History Through Constructivist Eyes“, *Millennium* 37 (2), 2008, p. 395–414.

Schlesinger A. M., Jr., Review of „*Lessons of the Past: The Use and Misuse of History in American Foreign Policy*“, by Ernest R. May, *The Journal of American History* 61 (2), 1974, p. 443–444.

Taylor A. J., Rourke J. T., „Historical Analogies in the Congressional Foreign Policy Process“, *Journal of Politics* 57, 1995 p. 460–468.

U.S. Department of State, *Press Roundtable with Secretary of State Condoleezza Rice*. Moscow, Russia, May 15, 2007, <<http://moscow.usembassy.gov/transcript-51.html>>, 2010 12 11.

Vaughan-Williams N., „International Relations and the ‘Problem of History’“, *Millennium* 34 (1), 2005, p. 115–135.

Vertzberger Y. Y I., *The World in Their Minds. Information Processing, Cognition, and Perception in Foreign Policy Decisionmaking*, Stanford: Stanford University Press, 1990.

Администрация Президента РФ (Д. Медведев), *Выступление на встрече с представителями политических, парламентских и общественных кругов Германии*. Берлин, 5 июня 2008, <<http://kremlin.ru/transcripts/320>>, 2010 12 05.

Путин В., *Интервью журналу TIME*. 19 декабря 2007 г., <http://archive.kremlin.ru/appears/2007/12/19/1607_type63379_154772.shtml>, 2010 12 04.

SUMMARY

THE ROLE OF HISTORICAL
ANALOGIES IN FOREIGN POLICY

This article asks the question, how foreign policy is explained by analyzing historical analogies that are voiced by policymakers? There had been attempts to answer this question already. In general four approaches based on the role of historical analogies they see can be outlined: instrumental, cognitive, cognitive-instrumental and constitutive. However a review of conventional approaches revealed their limits and questions that they ignore. None of the conventional approaches has a theoretical explanation of how policymakers use historical analogies in order to show differences between past and present events that they compare. None of the conventional approaches can explain the role of historical analogies in constituting rule-based context that governs actions of actors. Instrumental and cognitive approaches are not interested in consequences of historical analogy use. Instrumental, cognitive and cognitive-instrumental approaches do not explain constitutive role of the use of historical analogy.

This article presents an alternative explanation of how and why policymakers use historical analogies and develops new model for analysis of historical analogies. It enables answering all of the above mentioned questions that conventional approaches can not. The model is based on the assumptions of rule-oriented constructivism, speech act theory and includes dialogical analysis method. Based on speech act theory use of language and in this case – use of historical analogy is a form of action. Historical analogy is not a simple comparison of past and present events but it is a comparison of what is perceived as social rules of the past and the present. Based on rule-oriented constructivism theoretical question how historical analogies construct social rules is answered. With dialogical analysis method empirical question how historical analogies construct social rules is answered.

It is argued that historical analogies play two roles in foreign policy decision-making stage. *First* role is cognitive – policymakers use historical analogies in order to understand foreign policy issues with the help of intersubjective rules that are linked with particular past or present events. *Second* role is constitutive – foreign policy context, identities and interests of actors are constituted by giving them meanings that are related with particular rules of the past or present events.

The role of historical analogies in foreign policy implementation stage is to construct rule-based context in which foreign policy takes place. This is not an individual action as the constitutive role of historical analogies may imply. Construction of rule-based context is a collective process that involves interaction between actors who use historical analogies and actors that are described by those historical analogies. Thus in order to explain foreign policy one needs to identify rules that actors follow and constitute. Thus the question, how foreign policy is explained by analyzing historical analogies, can be answered by identifying what type of rules and context are emerging out of interaction between policymakers who use historical analogies.